

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

СКОЧИЛЯС Світлана Мирославівна

УДК 331. 041

**АНАЛІЗ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В БУДІВНИЦТВІ
І РЕЗЕРВИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНО-
СИН**

(на матеріалах будівельно-монтажних організацій корпорації «Укрбуд»)

Спеціальність 08.06.04. – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі економіки і управління будівельним комплексом Тернопільської академії народного господарства Міністерства освіти України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

Литвин Богдан Миронович,
Тернопільська академія народного господарства
Міністерства освіти України,
завідувач кафедри економіки і управління
будівельним комплексом

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор,
Мних Євген Володимирович,
Львівський державний університет імені І.Франка,
завідувач кафедри обліку і аудиту

– кандидат економічних наук, професор,
Мех Ярослав Васильович,
Тернопільська академія народного господарства,
кафедра аудиту

Провідна установа – Київський національний економічний університет
кафедра бухгалтерського обліку і аудиту
в промисловості Міністерства освіти України
м. Київ

Захист дисертації відбудеться « 4 » грудня 1998 року о 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 в Тернопільській академії народного господарства за адресою: 282004, м.Тернопіль, вул.Львівська, 11, ауд. №1300.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської академії народного господарства.

Автореферат розісланий « 3 » листопада 1998 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

І.Д.Фаріон

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ринкові перетворення в економіці України докорінно змінюють умови розвитку і методи господарювання у всіх сферах і структурах національного господарства, у тому числі і в капітальному будівництві, завданням якого і надалі залишається забезпечення розширеного відтворення і прискореного оновлення основних фондів виробничого і невиробничого призначення. При цьому актуального значення набуває створення об'єктивних умов для високопродуктивної праці в сфері матеріального виробництва, реформування економічного механізму підвищення продуктивності праці.

Радикальні зміни в економіці будівельного комплексу, зумовлені демонтажем командно-адміністративної системи і переходом до ринкових відносин, передбачають суттєву перебудову системи управління працею в галузі. Підвищення ефективності господарювання, дотримання нормативних (договірних) строків спорудження об'єктів може бути досягнуто лише за умови забезпечення високопродуктивної праці. Як показали практичні дослідження, продуктивність праці в підприємних організаціях будівельних корпорацій залишається сьогодні на рівні початку 90-х років. Не повністю реалізуються можливості зростання продуктивності праці за рахунок підвищення ступеня збірності будівництва, механізації будівельно-монтажних робіт, скорочення частки ручної праці.

Не керованими стали організаційні фактори підвищення продуктивності праці. За 1990-1997рр. плінність кадрів зросла більше, ніж у два рази, кількість фактично відпрацьованих днів одним робітником у році зменшилась в середньому на 22%, річні втрати робочого часу на одного робітника досягли майже 50 люд.-днів. Наявність значної заборгованості із заробітної плати руйнує механізм зацікавленості працівників у підвищенні продуктивності праці, веде до зниження рівня виконавчої і трудової дисципліни. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання подальшої наукової розробки економічного механізму управління персоналом, дослідження можливостей підвищення продуктивності праці на основі вдосконалення методики і організації проведення економічного аналізу на рівні будівельно-монтажних організацій (фірм, об'єднань).

Питання методології і методики аналізу продуктивності праці, виявлення резервів її зростання досить широко досліджені в працях зарубіжних вчених-економістів (А.Є.Аврутін, Ю.Д.Борисова, Б.С.Бушуєва, В.М.Зарубіна, В.І.Золотарьова, Я.М.Купермана, В.С.Серова, Є.К.Сєдих, В.І.Стомахіна, А.А.Френкеля та ін.), а також у вітчизняних науковців (І.В.Голодець, Є.Й.Заблоцького, Б.М.Литвина, Є.В.Мниха, Р.Т.Пелячека, В.Г.Федоренка, І.Д.Фаріона, Н.Г.Чумаченка, С.І.Шкарабана, І.Г.Яремчука та ін.) Аспекти дослідження цієї проблеми самі різноманітні (методи визначення продуктивності праці, планування, обліку, аналізу, економічного стимулювання, мобілізації резервів її зростання).

Однак ряд питань цієї проблеми повністю не вирішені або залишаються дискусійними. В працях вчених-економістів пропонуються різні підходи щодо методів визначення продуктивності праці, класифікації факторів і резервів її зростання, планування і аналізу трудових показників. Відсутня єдина точка зору щодо

вдосконалення системи управління персоналом, недостатня увага приділена особливостям методології і методики аналізу індустріальних і організаційних резервів зростання продуктивності праці в будівництві, не враховано специфіки переходу підприємств галузі до ринкових відносин, розширення економічної самостійності будівельних колективів.

Отже, об'єктивна необхідність вдосконалення діючих і розробки нового комплексу науково-методичних положень з економічного аналізу, спрямованих на виявлення і мобілізацію резервів підвищення продуктивності праці в будівельно-монтажних організаціях в умовах переходу до ринкових відносин зумовили вибір теми дисертації, мету, структуру та головні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства і належить до державно-бюджетної теми «Розробка методики економічного аналізу господарської діяльності організацій (підприємств) будівельного комплексу в умовах ринкових відносин», номер державної реєстрації 0194U005004.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вироблення науково обгрунтованих положень щодо вдосконалення методики і організації аналізу продуктивності праці в будівництві, визначення шляхів підвищення ефективності використання трудових ресурсів в галузі за умов формування ринкових відносин.

Виходячи з цього, сформульовані наступні **завдання дослідження**:

- теоретично обгрунтувати необхідність подальшого розвитку і вдосконалення економічного механізму управління ефективністю праці в галузі;
- дати критичну оцінку діючих класифікацій факторів і резервів зростання продуктивності праці і запропонувати нові, більш розширені і деталізовані класифікації;
- вивчити діючу практику прогнозування і планування трудових показників і розробити рекомендації щодо їх вдосконалення;
- дати оцінку діючих методик аналізу продуктивності праці та визначити напрями їх вдосконалення;
- розробити методику аналізу виконання плану організаційно-технічних заходів по зростанню продуктивності праці; проаналізувати індустріальні резерви підвищення ефективності праці в будівельно-монтажних організаціях, враховуючи специфіку будов (об'єктів) і характер їх виробничої діяльності;
- розкрити причини повільного зниження частки ручної праці на основних будівельних роботах і запропонувати заходи щодо її зниження;
- проаналізувати вплив основних організаційних факторів на рівень продуктивності праці в будівництві;
- обгрунтувати шляхи підвищення ефективності праці будівельно-виробничого персоналу в умовах ринкових відносин.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- розкрито теоретичні і методичні аспекти вдосконалення управління будівельно-виробничим персоналом як передумови підвищення продуктивності праці;
- узагальнено діючі класифікації факторів і резервів підвищення ефективності праці, запропоновано нові, більш розширені і деталізовані класифікації, з врахуванням розвитку науково-технічного прогресу, переходу підприємств будівельного комплексу до ринкових відносин;
- вироблено механізм вдосконалення «технології» планування продуктивності праці і структури будівельно-виробничого персоналу;
- запропонована методика факторного техніко-економічного аналізу, яка дозволяє виявляти глибинні резерви, зумовлені науково-технічним прогресом;
- дано комплексне обґрунтування економічної ефективності плану організаційно-технічних заходів та методики аналізу їх виконання;
- проаналізовано індустриальні резерви підвищення ефективності праці, беручи до уваги специфіку будов (об'єктів) і характер діяльності будівельно-монтажних організацій; запропоновано заходи щодо мобілізації внутрішніх резервів, пов'язаних з підвищенням ступеня індустриалізації будівництва;
- розкрито причини високої питомої ваги ручної праці при виконанні основних видів будівельних робіт, розроблено конкретні заходи щодо її зниження;
- запропонована методика аналізу організаційних резервів підвищення ефективності праці в будівництві в умовах реформування економіки;
- розроблено практичні рекомендації щодо підвищення продуктивності праці за рахунок організаційно-технічного розвитку будівельно-монтажних організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що автором, на основі діючих методик, узагальнення практичного досвіду удосконалена методика аналізу індустриально-організаційних резервів зростання продуктивності праці в будівництві. Теоретичні висновки і науково-практичні рекомендації автора покладені в основу заходів щодо підвищення продуктивності праці в будівельно-монтажних організаціях корпорації «Укрбуд», а також використовуються в навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Особистий внесок здобувача полягає у тому, що:

- запропоновано більш розширені і деталізовані класифікації факторів і резервів зростання продуктивності праці в будівництві;
- вдосконалена методика техніко-економічного аналізу продуктивності праці в галузі;
- визначено шляхи більш раціонального використання трудових ресурсів будівельно-монтажних організацій в умовах переходу до ринкових відносин.

Апробація результатів дисертації. Основні тези дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у дев'яти публікаціях. Про основні результати дисертаційної роботи автор доповідав на міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 25-річчю кафедри економічного аналізу і 30-річчю ін-

ституту обліку і аудиту (м.Тернопіль, 1996р.), звітній науково-практичній конференції Тернопільської академії народного господарства (1997р), міжнародній науково-практичній конференції «Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми» (м.Львів, 1998р.)

Публікації. За результатами наукових досліджень опубліковано 9 наукових праць загальним обсягом 5,15 д.а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Повний обсяг роботи – 195 сторінок, у тому числі: 6 рисунків, розміщених на 6 сторінках, 18 таблиць на 20 сторінках, 13 додатків на 15 сторінках, список використаних літературних джерел складається із 137 найменувань на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дослідження, визначена мета та основні завдання, об'єкти дослідження, наукова новизна і практичне значення розроблених рекомендацій.

У **першому розділі** – «Економічний механізм управління продуктивністю праці в будівництві» досліджуються теоретичні і методичні аспекти вдосконалення управління персоналом як передумови підвищення продуктивності праці в будівельному комплексі, розкриваються напрями вдосконалення окремих елементів системи управління трудовими ресурсами на мікрорівні.

У дисертації зроблено висновок, що економічний механізм управління продуктивністю праці є складною, багаторівневою і слабоструктуризованою системою, яка складається з ряду елементів (методів визначення продуктивності праці, планування, облік, аналіз і економічне стимулювання). З переходом до ринкових умов господарювання названі складові економічного механізму потребують подальшого розвитку і вдосконалення.

Автор вважає, що кожна система управління трудовими ресурсами повинна бути спрямована на підвищення ефективності використання робочої сили. Завдання управління будівельно-виробничим персоналом сьогодні носить двоякий характер. З одного боку, необхідно враховувати недоліки попередньої системи, створеної і функціонуючої в умовах адміністративно-командних методів управління економікою, а з другого – напрацювати нові, адекватні до вимог «українського ринку праці», форми і методи ефективного управління працею на підприємствах будівельного комплексу.

На основі викладеного підходу в роботі зроблена спроба визначити напрями щодо вдосконалення окремих елементів (методів визначення продуктивності праці, планування, аналізу, економічного стимулювання) та економічного механізму управління працею в цілому.

Виявлення скритих резервів підвищення ефективності праці вимагає вдосконалення класифікації факторів, які впливають на її рівень в умовах переходу до ринкових умов господарювання. У дисертації розширена й деталізована класифікація факторів з врахуванням особливостей галузі. Всю сукупність резервів зростання продуктивності праці рекомендується класифікувати відповідно до кла-

сифікації факторів (народногосподарські, галузеві і внутрішньовиробничі). У кожній групі названих факторів пропонується виділяти індустріальні, організаційні, економічні та соціально-економічні підгрупи факторів (рис.1). Даний підхід дозволяє більш повно виявляти склад і структуру резервів, проводити комплексний аналіз, визначати основні шляхи усунення втрат і непродуктивних затрат праці.

Автором зроблено висновок, що в ринкових умовах господарювання висуваються нові, більш жорсткі вимоги до планування та аналізу продуктивності праці й персоналу. Зростає динамізм самого процесу планування, виникає необхідність відстежувати ситуацію, яка складається на ринку будівельної продукції й ринку праці. У дисертаційній роботі розроблені рекомендації щодо вдосконалення «технології» планування продуктивності праці і структури персоналу, які сприятимуть мобілізації резервів підвищення ефективності використання робочої сили.

Проведені автором дослідження показують, що виявлення і мобілізація глибинних резервів зростання продуктивності праці в будівельно-монтажних організаціях забезпечується за умови організації ретроспективного, оперативного й перспективного аналізу. У дисертації розкриваються особливості названих видів аналізу продуктивності праці, зумовлені переходом до ринкових умов господарювання. Основним напрямом ретроспективного аналізу автор вважає визначення загальної величини і структури резервів як вихідної інформації для планування. При проведенні ретроспективного аналізу пропонується окремо досліджувати індустріальні резерви на будівельно-монтажних роботах, підсобних виробництвах і організаційні резерви, зумовлені недоліками технічної підготовки будівництва, процесами виконання робіт і методами управління. Результати поточного аналізу повинні дати можливість виявити слабкі місця у виробничій діяльності і визначити шляхи підвищення конкуренто-спроможності організації.

У процесі перспективного аналізу пропонується обґрунтовувати зміну трудових витрат, беручи до уваги проектно-кошторисну документацію на об'єкти, які передбачається споруджувати в перспективі; оцінювати зміни в будівельних конструкціях, оснащеності засобами механізації, технології виконання будівельно-монтажних робіт, матеріально-технічному забезпеченні, а також в організаційній структурі будівельної фірми.

У другому розділі – «Методика аналізу продуктивності праці» обґрунтовуються напрями вдосконалення методології та методики аналізу продуктивності праці в будівництві, практичне застосування яких дозволить

виявляти глибинні резерви підвищення ефективності праці будівельно-виробничого персоналу.

Вивчення розроблених в економічній літературі методик і застосування їх на практиці свідчить, що центральне місце в дослідженні резервів зростання продуктивності праці в будівельних фірмах (об'єднаннях) повинно належати прямому факторному техніко-економічному аналізу. Даний вид аналізу дозволяє оцінювати невикористані можливості економії трудових витрат у конкретних виробничих умовах і виявляти скриті резерви зростання продуктивності праці, зумовлені науково-технічним прогресом. Досягнутий приріст продуктивності праці необхідно

диференціювати за факторами, враховуючи й ті, які діють негативно. З цією метою в процесі аналізу рекомендується:

- визначити чисельність умовно вивільнених працівників за категоріями будівельно-виробничого персоналу за рахунок реалізації організаційно-технічних заходів;
- у загальній економії трудових витрат визначити частку, зумовлену структурними зрушеннями будівельно-монтажних робіт (видів будівництва);
- визначити економію трудових витрат внаслідок зростання продуктивності праці за рахунок підвищення технологічного рівня будівництва (впровадження ефективних конструкцій, матеріалів, підвищення рівня механізації робіт, збірності будівництва та ін.) і за рахунок організаційних заходів.

Доцільність такого підходу зумовлена тим, що технічні заходи в плані формуються більш чітко, мають конкретні обсяги впровадження. Економія трудових витрат при реалізації таких заходів піддається безпосередньому розрахунку. Значна частка організаційних заходів безпосередньо не впливає на продуктивність праці, цей вплив носить імовірний характер.

Блок-схема факторного аналізу продуктивності праці подана на рис.2. Зміст прямого факторного техніко-економічного аналізу в ряді випадків доцільно доповнювати результатами і висновками кореляційно-регресійного аналізу. Він забезпечує об'єктивну оцінку резервів зростання продуктивності праці за умови достатньої сукупності однорідних за технологічною спеціалізацією будівельних організацій. Названий метод рекомендується застосовувати не тільки при дослідженні зміни вартісних показників продуктивності праці, але і при аналізі досягнутого натурального виробітку на основних видах будівельно-монтажних робіт. Такий підхід, на думку автора, дозволяє більш цілеспрямовано розробляти і реалізувати організаційно-технічні заходи, спрямовані на скорочення питомих трудових витрат на одиницю робіт (продукції, послуг).

У дисертації запропоновані конкретні рекомендації щодо вдосконалення організації ретроспективного техніко-економічного і оперативного аналізу продуктивності праці, які одержали практичне застосування в ряді будівельно-монтажних організацій корпорації «Укрбуд».

Пофакторний аналіз продуктивності праці, досягнутий будівельними організаціями України за 1990-1996рр., у зіставленні з планово-розрахунковими показниками свідчить про недостатній вплив на темпи її зростання як індустріальних, так і організаційних факторів. Тут мають місце дві причини: перша – формальний підхід до вироблення організаційно-технічних заходів, недостатня їх обґрунтованість інженерно-економічними розрахунками, друга – послаблення оперативного контролю за ходом виконання заходів, відсутність відповідних підрозділів (осіб) за їх реалізацією.

Проведені автором дослідження показали, що вплив на зростання продуктивності праці такого фактора як «приріст питомого об'єму застосування збірних конструкцій і елементів» в масштабі підрядної діяльності будівельного комплексу

України за останні роки практично відсутній. Це зумовлено тим, що обсяги підрядних будівельно-монтажних робіт за 1990-1996рр. скоротилися в 6,7 рази, а виробництво збірних залізобетонних конструкцій і деталей (без великопанельного домобудування) – в 7,6 рази. Досліджуваний період діяльності підрядних будівельно-монтажних організацій характеризується низькими коефіцієнтами завантаження виробничих потужностей (0,2 – 0,6) у зв'язку з проблемами формування портфеля замовлень на будівництво об'єктів через недостатність джерел фінансування у замовників, значним зростанням цін на залізобетонні конструкції і деталі, що стало однією із причин збільшення обсягів виробництва і застосування дрібноштучних видів стінових матеріалів.

Досліджуючи індустріальні резерви, автором зверталась увага на фактор впровадження нових конструкцій (матеріалів). У даному випадку економія трудових витрат досягається за рахунок заміни традиційних конструкцій (матеріалів) на нові, більш економічні. Складність визначення економії трудових витрат у даному випадку полягає в тому, що при заміні конструкцій (матеріалів) на більш ефективні змінюється не тільки величина трудових витрат, але й кошторисна вартість робіт (договірна ціна), що впливає на зміну виробітку у вартісному виразі. У зв'язку з цим вплив на виробіток застосування більш ефективних будівельних конструкцій (матеріалів) з більшою (меншою) кошторисною вартістю рекомендується доповнювати розрахунками через зміну обсягів будівельно-монтажних робіт $\Delta O_{к.в.}^p$.

$$\Delta B_{с.к.м.} = \left[\left(O_{\sigma}^p + \Delta O_{к.в.}^p \cdot \frac{O_{\sigma}^p}{O_{\phi}^p} \right) : Ч_{\sigma} \right] - B_{\sigma},$$

де $\Delta B_{с.к.м.}$ - приріст виробітку у вартісному виразі;

O_{ϕ}^p , O_{σ}^p – обсяги робіт, виконані власними силами відповідно в аналізованому і попередньому (базовому) періодах;

$Ч_{\sigma}$ – чисельність будівельно-виробного персоналу попереднього (базового) року;

B_{σ} – виробіток на одного працівника в базовому році.

Одним із важливих резервів зростання продуктивності праці в будівництві є скорочення частки ручної праці на основних видах будівельно-монтажних робіт. Проведене нами дослідження в підрядних організаціях західних областей України корпорації «Укрбуд» показує, що й надалі залишається високим рівень ручної праці на таких видах робіт, як штукатурні – 57%, малярні – 65%, бетонні – 41%, теслярські, столярні, облицювальні – 91%. Середньорічні темпи зниження питомої ваги ручної праці становлять лише 0,3-0,4%. У дисертації досліджуються основні причини повільного зниження питомої ваги ручної праці на загальнобудівельних роботах, запропоновано комплекс заходів для створення передумов щодо вирішення цієї проблеми в умовах переходу до ринкових відносин.

У третьому розділі дисертаційної роботи – «Аналіз організаційних резервів зростання продуктивності праці» досліджуються невикористані можливості підвищення ефективності праці персоналу будівельно-монтажних організацій, виявляються шляхи мобілізації резервів зростання продуктивності праці.

Удосконалення організації виробництва автором розглядається як одна із важливих передумов підвищення ефективності праці будівельно-виробничого персоналу. З метою визначення напрямів забезпечення більш високого рівня організації виробництва в дисертації аналізуються такі показники, як технологічна спеціалізація, концентрація, ритмічність будівельного виробництва, впровадження потокових методів будівництва, виробничо-технологічна комплектація та ін. Зміни значень цих показників розглядаються як фактори впливу на рівень продуктивності праці робітників, зайнятих на будівельно-монтажних роботах, підсобних виробництвах і в обслуговуючих господарствах будівельних фірм.

Проведений автором аналіз свідчить, що рівень технологічної спеціалізації в підрядних організаціях корпорації «Укрбуд» коливається від 25 до 70%, що є наслідком недостатньо обгрунтованого підходу до вирішення цієї проблеми. Прогресивним шляхом підвищення рівня технологічної спеціалізації автор вважає створення внутрішніх спеціалізованих підрозділів у структурі загальнобудівельних організацій (фірм, ВАТ). При цьому рекомендується враховувати: наявність відповідних обсягів робіт даного профілю, територіальне розміщення об'єктів будівництва і оптимальність завантаження будівельної організації, відповідність існуючої спеціалізації будівельного виробництва профілю виробничої потужності будівельної організації.

На основі вивчення практики роботи будівельно-монтажних організацій Івано-Франківської, Львівської і Тернопільської областей в дисертації зроблено висновки, що продуктивність праці в спеціалізованих управліннях на 10-12% вища, ніж в загальнобудівельних, які виконують ті ж роботи. Такі результати досягаються за умови, якщо кожна пропозиція економічно обгрунтовується з визначенням видів робіт, які доцільно виконувати спеціалізованою організацією.

У дисертації дається оцінка впливу на продуктивність праці зміни рівня виробничо-технологічної комплектації об'єктів (будов). Приріст продуктивності праці у даному випадку забезпечується за умови збільшення обсягу переробки будівельних матеріалів на виробничо-комплектувальних базах УВТК, підвищення ступеня контейнеризації і пакетування матеріалів і виробів, що призводить до скорочення трудових витрат безпосередньо на будівельних майданчиках. Проведене дослідження показало, що рівень комплектації в цілому в будівельних фірмах корпорації «Укрбуд» коливається в межах від 20 до 35%. За останні роки цей показник знизився на 5-10%, що зумовлено скороченням масштабів нового будівництва, розукрупненням будівельних трестів (об'єднань), створенням акціонерних товариств, малих підприємств, а також децентралізацією матеріально-технічного забезпечення у зв'язку з процесами роздержавлення і приватизації.

Стан організації праці в будівельно-монтажних організаціях автором досліджувався з допомогою таких показників, як коефіцієнти використання календарного фонду часу та активної частини фонду робочого часу (календарний фонд часу, зменшений на кількість святкових і вихідних днів і днів чергових відпусток), плинність робітників, стабільність персоналу, рівень трудової дисципліни, відповідність кваліфікації робітників рівню складності виконуваних ними робіт, співвідношення чисельності окремих категорій персоналу та ін.

Проведений нами аналіз показав, що з переходом підприємств (організацій) будівельного комплексу на ринкові умови господарювання виявляється тенденція до істотного зниження ефективності праці. У цілому в будівельному комплексі України виникла проблема повної зайнятості персоналу. Понад 40% чисельності робітників підрядних організацій перебувають тривалий час (2-3 місяці в році) у відпустках без збереження або з частковим збереженням заробітної плати. Крім цього, 15-18% від загальної чисельності робітників працюють у режимі неповного робочого дня (тижня). Погіршилося використання робочого часу робітниками будівельних фірм різних форм власності (державних, колективних, змішаних). Таке нерациональне використання трудових ресурсів будівельних фірм зумовлено не тільки скороченням обсягів нового капітального будівництва, але і призупиненням розпочатого раніше спорудження об'єктів з причин відсутності фінансування, незабезпеченості робітників стабільним фронтом робіт впродовж року, зростанням коефіцієнта плинності персоналу.

Рівень продуктивності праці в будівельних організаціях залежить від прогресивності структури персоналу, встановлення оптимальної чисельності робітників, зайнятих на допоміжних роботах. Однак структура будівельно-виробничого персоналу у багатьох випадках формується стихійно, потреба в чисельності робітників для виконання допоміжних робіт не обґрунтовується відповідними нормативами, недостатньо впроваджується система оперативного нормування праці робітників-погодинників. У дисертації даються практичні рекомендації щодо підвищення рівня обґрунтованості структурних змін у чисельності персоналу при формуванні будівельними організаціями виробничих програм і дотримання оптимальної структури персоналу в процесі господарської діяльності.

Вплив організаційних факторів на продуктивність праці автором досліджувався шляхом побудови економетричної моделі, використовуючи фактичні показники діяльності будівельно-монтажних організацій Львівської, Івано-Франківської і Тернопільської областей.

У результаті проведених відповідних розрахунків на ПЕОМ одержана економіко-математична модель такого виду:

$$Y_x = 1449,679 + 425,469x_1 + 24,933x_2 - 187,184x_3 + 1678,679x_4$$

$$R = 0,9839; R^2 = 0,9675.$$

Отже, 96,75% загальної дисперсії результативної змінної (продуктивності праці) пояснюється введеними в модель факторами (x_1 – обсяги робіт, що виконуються власними силами організацій; x_2 – питома вага прогресивних форм оплати праці; x_3 – коефіцієнт плинності кадрів; x_4 – кваліфікація робітників).

Розраховані коефіцієнти еластичності показують, що із зростанням обсягів робіт, що виконуються власними силами організації на 1% продуктивність праці підвищується на 0,1463%; 2) збільшення питомої ваги прогресивних форм оплати праці на 1% забезпечує приріст продуктивності праці на 0,1609%; 3) підвищення коефіцієнта плинності робітників на 1% призводить до зниження продуктивності праці на 0,49%; 4) підвищення середнього розряду робітників на 1% зумовлює приріст продуктивності праці на 0,892%.

З допомогою подібних економетричних моделей пропонується визначати очікуваний рівень продуктивності праці в перспективі в залежності від зміни тих чи інших факторів, включених у модель.

Проведений аналіз використання фонду оплати праці будівельних організацій корпорації «Укрбуд» свідчить про наявність негативних тенденцій, які призводять до зниження трудової активності працюючих. З переходом будівельних організацій на ринкові відносини прогресивні системи оплати праці застосовуються недостатньо, виплата заробітної плати здійснюється не своєчасно, а саму структуру коштів на оплату праці не можна вважати прогресивною.

На основі вивчення практики роботи будівельних організацій України в дисертації обгрунтовані рекомендації щодо вдосконалення систем оплати праці, форм стимулювання працівників в умовах радикальних перетворень господарського механізму в галузі.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати теоретичної, практичної та експериментальної роботи щодо вдосконалення методики аналізу, виявлення і мобілізації резервів підвищення продуктивності праці в будівництві, автором зроблені такі висновки.

1. В умовах переходу до ринкових відносин механізм управління ефективністю праці в будівництві вимагає подальшого розвитку і вдосконалення. Перебудова економічних відносин у галузі потребує внесення відповідних змін в методологію і організацію планування, бухгалтерського обліку та економічного аналізу трудових показників з метою виявлення і мобілізації внутрішньовиробничих факторів.

2. Зростають вимоги до оперативності і достовірності інформації, яка використовується при плануванні і аналізі. Перш за все, необхідно переглянути інформаційну базу для вирішення аналітичних задач – створити банк даних про організації-конкуренти, який потрібно постійно оновлювати показниками діяльності аналогічних вітчизняних і зарубіжних організацій (чисельність, витрати на персонал, рівень заробітної плати, продуктивність праці та ін.).

3. В умовах ринкових відносин планування і аналіз показників з праці є складною і динамічною системою взаємопов'язаних завдань з великим числом змінних і можливістю одержання багатоваріантних рішень. При розробці плану з праці необхідно дотримуватися принципу збалансованості і взаємозв'язку з виробничою програмою, планами матеріально-технічного забезпечення будівельної фірми (об'єднання), впровадження досягнень науки і техніки, соціального розвитку колективу та ін. Планування продуктивності праці рекомендується здійснювати в рамках плану технічного розвитку і підвищення ефективності будівельного виробництва, застосовуючи факторний метод і метод прямого розрахунку. Фактори зростання продуктивності праці повинні відобразитися в цьому плані у виді конкретних інженерно-технічних і організаційно-економічних заходів.

4. З метою виявлення перспективних і потенційних резервів зростання продуктивності праці в будівельних фірмах пропонується здійснювати три види аналізу: попередній (передплановий), оперативний і ретроспективний. При такому

підході до організації аналітичної роботи забезпечується прийняття ефективних планово-управлінських рішень, своєчасне усунення негативних відхилень, збереження стабільної позиції на ринках праці і будівельної продукції.

5. У будівельних фірмах (об'єднаннях) центральне місце в дослідженні резервів підвищення ефективності праці повинно належати прямому факторному техніко-економічному аналізу, оскільки він дозволяє оцінювати невикористані можливості в конкретних умовах і виявляти скриті резерви, зумовлені науково-технічним прогресом.

6. При дослідженні індустріальних резервів зростання продуктивності праці в будівництві необхідно враховувати структурні зміни в цих резервах, зумовлені розвитком науково-технічного прогресу і переходом до ринкових відносин. На зміну кількісним факторам, пов'язаним з приростом застосування питомих об'ємів збірних конструкцій і елементів, збільшенням кількості машин і механізмів, з'являються якісні чинники впровадження вискоелефективних конструкцій (матеріалів), нової прогресивної техніки.

7. Одним із важливих резервів зростання продуктивності праці в будівництві є скорочення частки ручної праці на основних видах будівельно-монтажних робіт. Проблема скорочення ручної праці в будівництві повинна вирішуватися за рахунок вдосконалення проектних рішень, підвищення рівня індустріалізації, організації виробництва і праці, впровадження нових технологій ведення будівельно-монтажних робіт, а також за рахунок повної забезпеченості будівельних організацій засобами малої механізації.

8. З переходом організацій (підприємств) будівельного комплексу на ринкові відносини розвиток технологічної спеціалізації, виробничо-технологічної комплектації, будівництва об'єктів потоковими методами, зміна рівня ритмічності і концентрації будівельного виробництва не стали основними організаційними факторами зростання продуктивності праці. Названі показники в більшості будівельних фірм України за останні роки істотно знизилися, що зумовлено процесами роздержавлення і приватизації підприємств (організацій) будівельного комплексу.

9. Проведені дисертантом дослідження показали необхідність вдосконалення структури будівельно-виробничого персоналу, оптимізації чисельності робітників, зайнятих на допоміжних роботах, дотримання комплексного науково-обґрунтованого підходу при комплектації бригад, розширення поля впровадження карт трудових процесів, які б відповідали сучасному рівню технічного розвитку та організації виробництва.

10. З переходом до ринкових відносин механізм зацікавленості персоналу в підвищенні продуктивності праці і розширенні обсягів виробництва нищівно руйнується. З метою виходу з даної ситуації потрібно здійснити комплекс заходів. Основний принцип їх полягає в тому, що трудовим колективам повинна бути надана повна самостійність у питаннях організації оплати праці, застосування гнучких систем матеріального заохочення, мати право самостійно розробляти тарифні ставки та оклади з врахуванням кваліфікації, складності умов праці на базі єдиної тарифної сітки, встановленої державою.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Економічний механізм управління ефективністю праці в будівництві. / Економічна думка. – Тернопіль. – 1998. – 65 С. (у співавторстві – Штефан З.Б.) (2,7 друк.арк.)
2. Проблеми механооснащеності і скорочення ручної праці в будівництві // Науковий журнал. Вісник ТАНГ. Випуск 3. – Тернопіль. – 1998. – С.50-52. – (0.4 друк.арк.)
3. Аналіз економічного стимулювання продуктивності праці в будівництві // «Наукові записки». Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль, 1998. – С.79-82. – (0.3 друк.арк.)
4. Організаційні резерви підвищення ефективності праці в будівництві. // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми. Збірник наукових праць. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 1998. – С.179-182. – (у співавторстві – Литвин Б.М.) (0.35 друк.арк.)
5. Методологічні аспекти прогнозування продуктивності праці в будівництві. // Проблеми економіки України. Збірник наукових праць. Випуск 4 / АФ «Меркурій». – Тернопіль. – 1995. – С.44-47. – (у співавторстві – Литвин Б.М.) (0,3 друк.арк.)
6. Індустріальні резерви зростання продуктивності праці в будівництві. // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю кафедри економічного аналізу і 30-річчю інституту обліку і аудиту. – Тернопіль. – 1996. – С.93-96. – (у співавторстві – Литвин Б.М.) (0,25 друк.арк.)
7. Резерви зростання продуктивності праці. // Економічні проблеми розвитку Західноукраїнського агропромислового комплексу в умовах переходу до ринкової економіки. /Збірник наукових праць викладачів, студентів, аспірантів. – Тернопіль: ТАНГ, 1996. – С.176-178. – (0.2 друк. арк.)
8. Оперативний аналіз продуктивності праці в будівництві // Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. Вип. 6 / ПМП АФ «Меркурій». – Тернопіль. – 1997. – С.33-35. – (0.25 друк.арк.)
9. Проблеми скорочення ручної праці в будівництві. // «Наукові записки». Збірник наукових праць. – Тернопіль: ТАНГ, – 1997. – С.65-67. – (у співавторстві – Литвин Б.М.) (0,4 друк.арк.)

Анотації

Скочиляс С.М. Аналіз продуктивності праці в будівництві і резерви її підвищення в умовах ринкових відносин (на матеріалах будівельно-монтажних організацій корпорації «Укрбуд»). – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04. – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит. – Тернопільська академія народного господарства. Тернопіль, 1998.

Захищається рукопис кандидатської дисертації, яка містить теоретичні, методологічні і практичні питання відносно вдосконалення економічного аналізу продуктивності праці в будівництві. Виходячи із вимог ринкових відносин в

дисертації доводиться необхідність реформування механізму управління ефективністю праці в галузі. Запропонована нова класифікація факторів і резервів зростання продуктивності праці. Розглядаються напрями вдосконалення методики аналізу індустріальних і організаційних резервів зростання продуктивності праці, вносяться рекомендації щодо підвищення ефективності використання персоналу будівельно-монтажних організацій.

Ключові слова: *аналіз продуктивності праці в будівництві, будівельно-виробничий персонал, економія трудових витрат, індустріалізація будівельного виробництва, організація виробництва і праці, організаційно-технічні заходи, технологічна спеціалізація, фактори і резерви зростання продуктивності праці, фонд оплати праці, частка ручної праці.*

Скочиляс С.М. Анализ производительности труда в строительстве и резервы ее повышения в условиях рыночных отношений (на материалах строительно-монтажных организаций корпорации «Укрбуд»). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04. – Бухгалтерский учет, анализ и аудит. – Тернопольская академия народного хозяйства, Тернополь, 1998.

Защищается рукопись кандидатской диссертации, содержащей теоретические, методологические и практические вопросы относительно совершенствования экономического анализа производительности труда в строительстве. Исходя из требований рыночных отношений в диссертации доказывається необходимость реформирования механизма управления эффективностью труда в отрасли. Предложена новая классификация факторов и резервов повышения производительности труда. Рассматриваются направления совершенствования методики анализа индустриальных и организационных резервов повышения производительности труда, предлагаются рекомендации по повышению эффективности использования персонала строительно-монтажных организаций.

Ключевые слова: *анализ производительности труда в строительстве, строительно-производственный персонал, экономия трудовых затрат, индустриализация строительного производства, организация производства и труда, организационно-технические мероприятия, технологическая специализация, факторы и резервы повышения производительности труда, фонд оплаты труда, доля ручного труда.*

Svitlana Skochelyas. Analisis of labour productivity in building and reserves of its raising under relations (on the example of building-installation organization corporations «Ukrbud») – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of Economics science in spesiality 08.06.04. – Accounting, Analysis and Audit. – Ternopil Academy of National Economy. – Ternopil 1998.

The candidate's thesis countains theoretical, methodological and practical issues of economic improvement analysis of labour productivity in building. Taking into consideration market relations requests the necessity of mechanism management of labour effec-

tiveness in the branch reformation is proved. A new classification of factors and reserves of labour productivity increase is given. Directions of analysis methods improvement of industrial and organizational reserves of labour productivity increase are examined. Recommendations of staff usage improvement in building-mounting enterprises are worked out.

Key words: *analysis of labour productivity in building; building-productive staff, labour expenses economy, building production industrialization, production and labour organization, organizational and technical measures, technological specialization, factors and reserves of labour productivity increase, labour payment fund, manual work part.*